

Кісліцина І. О.

*доцент кафедри організації судових,
правоохоронних органів та адвокатури
Національного університету «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ У США

Питання дисциплінарної відповідальності адвоката є одним із найбільш дискусійних в юридичній спільноті. Порядок звернення зі скаргою на дії адвоката до органу, що здійснює дисциплінарне провадження щодо адвокатів, стадії дисциплінарного провадження, санкції, тощо, в різних зарубіжних країнах мають свої особливості, оскільки враховують рівень соціального, економічного та правового розвитку країн.

Дисциплінарна відповідальність адвокатів є засобом реагування на вчинення адвокатом дисциплінарного проступку і проявляється в настанні певних обмежень та інших негативних наслідків для адвоката. Крім того, можливість притягнення адвоката до відповідальності виконує функції загальної та спеціальної превенції. Вивчення досвіду зарубіжних країн є необхідним для удосконалення національного законодавства у цій сфері.

Сполучені Штати Америки (далі – США) є однією із найбільш демократичних країн, в США професія адвоката є престижною та затребуваною. Для розуміння особливостей дисциплінарної відповідальності адвоката у США необхідно в першу чергу проаналізувати порядок набуття статусу адвоката в цій країні. Важливо підкреслити, що порядок набуття статусу адвоката в різних штатах має певні особливості, проте доцільно розглянути загальний порядок, що властивий для більшості штатів. Набуття статусу адвоката в США передбачає закінчення юридичної школи (після отримання вищої освіти рівня бакалавра), для вступу до юридичної школи необхідно скласти вступний іспит LSAT (Law School Admission Test) а також письмове завдання, в якому необхідно викласти свої мотиви для вступу до юридичної школи, що можна вважати аналогом мотиваційного листа. Протягом 3 років навчання в юридичній школі на денній формі (або 4-5 років на вечірній формі) студенти вивчають навчальні дисципліни з усіх галузей права, також є спецкурси з загальних правничих компетентностей. Після отримання диплома необхідно скласти адвокатський екзамen (bar examination) у штаті, в якому особа має намір практикувати. Слід відмітити, що такий екзамen відбувається протягом чотирьох днів, і цікаво, що в перший день необхідно пройти великий тест з етики та професійної відповідальності адвоката. Вважаємо, що розуміння та дотримання норми етики є необхідним підґрунтям для набуття статусу адвоката [1]. В деяких країнах питанням етики

адвоката приділяється недостатньо уваги, проте вбачається, що без розуміння етичних принципів адвокат не може бути допущений для складання екзамену з різних галузей права для набуття статусу адвоката. Окремо слід зазначати, що в деяких штатах США можна набути статус адвоката без закінчення юридичної школи. Зокрема, у Вашингтоні, Вермонті, Вірджинії та Каліфорнії можна бути допущеним до адвокатського екзамену після практики суддею протягом певного часу (зазвичай від 2 років) [1]. Такі привілеї є цілком логічними, оскільки робота суддею передбачає постійне застосування правових норм шляхом вирішення спорів правового характеру, отже, немає потреби у декільках роках додаткового вивчення юридичних дисциплін.

В різних штатах США існують окремі нормативно-правові акти, які регулюють питання етики та професійної відповідальності адвокатів, які практикують у цьому штаті. Розглянемо питання відповідальності адвокатів на прикладі штату Нью-Йорк. Адвокати Нью-Йорка керуються Кодексом професійної відповідальності [2], а також Правилами професійної поведінки адвокатів Нью-Йорка, що були прийняті Апеляційним відділом Верховного суду штату [3]. Адвокати, які порушують закон або не дотримуються Кодексу професійної відповідальності, підлягають дисциплінарній відповідальності, яка проявляється в накладенні на адвоката однієї або декількох санкцій, в тому числі втрату права на адвокатську діяльність.

Необхідно проаналізувати порядок дисциплінарного провадження щодо адвокатів у штаті Нью-Йорк. Дисциплінарне провадження здійснюється Апеляційним відділом Верховного суду штату та комітетами з питань дисципліни та розгляду скарг (далі – комітети), які призначені цим судом [2]. Цікаво, що до складу комітетів входять як адвокати, так і інші особи, які не є адвокатами, їх призначає Верховний суд штату. Кожен комітет з питань дисципліни та розгляду скарг розглядає отримані скарги або, в деяких випадках, передає скаргу до асоціації адвокатів округу для вирішення. Скарги повинні бути в письмовій формі, і якщо скарга описує поведінку, яка вважалася є неналежною для адвоката, то адвокат, проти якого подається скарга, повинен відповісти на цю скаргу в письмовій формі. Далі відбувається засідання комітету з питань дисципліни та розгляду скарг і якщо після проведеного розслідування комітет вирішує, що поведінка адвоката була неналежною, то комітет надсилає адвокату лист, в якому повідомляє про його неналежну поведінку та зазначає санкцію за вчинений адвокатом дисциплінарний проступок. Цікаво, що ці листи не оприлюднюються, а зберігаються як частина справи адвоката. Скаржнику обов'язково повідомляють про вжиття заходів щодо адвоката. Крім того, у випадках вчинення адвокатом серйозних порушень, комітет з питань дисципліни та розгляду скарг може передати справу для її розгляду судом [2]. Якщо суд після слухання комітетом або суддею вирішує вжити дисциплінарних заходів проти цього адвоката, таке рішення зазвичай оприлюднюється.

Громадськість у США активно реагує на порушення адвокатами етичних вимог шляхом направлення скарг до комітетів з питань дисципліни та розгляду скарг. Таким чином громадськість допомагає адвокатській спільноті у США досягти високого рівня надання правової допомоги кваліфікованими адвокатами з високим рівнем морально-етичних якостей.

Слід підкреслити, що адвокат, допущений до практики в конкретному штаті США, підлягає дисциплінарній відповідальності по правилах цього штату та судом цього штату, незалежно від того, де відбувалась неправомірна поведінка адвоката. В той же час, Нью-Йоркськими правилами професійної поведінки встановлено, що якщо адвокат має ліцензію на практику в цьому та іншому штаті, то будуть застосовані правила штату, в якому адвоката переважно практикує. Однак, за умови, якщо певна поведінка явно має переважний вплив на юрисдикцію іншого штату, в якій адвокат має ліцензію на практику, то до адвоката будуть застосовані правила юрисдикції цього штату [3, с. 199]. Аналіз цих норм дає підстави стверджувати, що зазвичай за вчинення дисциплінарних правопорушень адвоката притягають до відповідальності у тому штаті, де він практикує свою професійну діяльність.

Питання відповідальності адвокатів у США детально регламентовано у Типових правилах застосування дисциплінарних стягнень адвокатів, які були прийняті Палатою делегатів Американської асоціації юристів 8 серпня 1989 року [4]. Правилком 10 цього документу передбачені такі види санкцій:

- 1) позбавлення судом права на здійснення адвокатської практики;
- 2) тимчасове відсторонення з посади судом на відповідний встановлений період часу, що не перевищує трьох років;
- 3) встановлення судом випробувального строку, який не може перевищувати двох років, а також випробувальний термін, встановлений комітетом або радою за згодою відповідача (до двох років);
- 4) винесення догани судом чи комітетом. В цьому випадку оголошення догани здійснюється письмово і пред'являється особисто або вручається відповідачу через рекомендовану пошту. Крім того, інформація про таку догану має бути опублікована в офіційному звіті, а також у відомостях адвокатури штату та газеті, що випускається масовим тиражем у кожному районі, в якому адвокат містить юридичну контору для здійснення практичної діяльності;

5) догана, що виноситься комітетом, який займається дисциплінарними питаннями за згодою відповідача та схвалення головою комітету із заслуховування спірних питань. Така догана також має бути оформлена письмово та пред'явлена відповідачу. Короткий звіт про порушення професійної етики, щодо яких винесена догана, може бути опублікований у виданні, що випускається адвокатурою в освітніх цілях, при цьому особистість адвоката не вказується;

6) за рішенням суду чи комітету, на адвоката може бути накладено фінансове зобов'язання перед особами, що зазнали фінансових збитків, повернути весь обсяг або частину незаконно привласнених коштів адвоката чи адвокатської контори, а також відшкодувати майнову шкоду клієнтові;

7) за рішенням суду чи комітету на адвоката може бути покладено зобов'язання відшкодувати постраждалим від його дій особам, витрати на судочинство, включаючи вартість розслідувань, обслуговування процесу, відшкодування витрат на явку свідка, послуг судового секретаря, у будь-якому випадку, коли на адвоката накладено дисциплінарні санкції;

8) обмеження судом обсягу діяльності чи характеру майбутньої практичної діяльності відповідача [4].

Порівнюючи санкції, що можуть бути накладені на адвокатів США та України за вчинення дисциплінарного проступку, можна зробити висновок про більшу кількість можливих санкцій для адвокатів США. В Україні за вчинення дисциплінарного проступку на адвоката може бути накладено одне з таких стягнень: 1) попередження, 2) зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від 1 місяця до 1 року, 3) позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з ЄРАУ (для адвокатів України), або виключення з ЄРАУ (для адвокатів іноземних держав) [5]. Розглядаючи можливість запровадження в українське законодавство окремих норм і правил про дисциплінарну відповідальність адвокатів, що застосовуються в США, можна запропонувати введення штрафних санкцій для адвокатів України, які вчинили дисциплінарний проступок. Вбачається, що цей вид санкції може бути як основним стягненням за вчинення дисциплінарного проступку, так і додатковим, і застосовуватись разом із іншим стягненням.

Можна зробити висновок, що процедура дисциплінарного провадження щодо адвокатів у США суттєво відрізняється від українського варіанту. В США дисциплінарне провадження здійснюється Апеляційним відділом Верховного суду штату та комітетами з питань дисципліни та розгляду скарг, які призначені цим судом. В Україні скарги на адвокатів розглядаються кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури, які діють в кожному регіоні України. Здійснення дисциплінарного провадження щодо адвокатів виключно адвокатами є гарантією незалежності адвокатури від держави та будь-яких державних або недержавних органів, в цьому проявляється самоврядність інституту адвокатури в Україні. Крім того, використовуючи досвід США, доцільно було б запровадити в українське законодавство можливість накладення на адвоката штрафних санкцій за вчинення дисциплінарного проступку, в якості основного чи додаткового стягнення. Це водночас буде забезпечувати повне відшкодування шкоди особам, які постраждали внаслідок вчинення адвокатом дисциплінарного проступку, а також забезпечувати превентивні цілі.

Список використаної літератури:

1. Bar Exams. American Bar Association. URL: https://www.americanbar.org/groups/legal_education/resources/bar-admissions/bar-exams/ (дата звернення: 24.10.2022).
2. New York Lawyer's Code of Professional Responsibility (Updated Through December 28, 2007). URL: <https://nysba.org/app/uploads/2020/01/LawyersCodeDec2807.pdf> (дата звернення: 24.10.2022).
3. New York rules of professional conduct: Effective April 1, 2009. As amended through June 10, 2022 With Comments as amended through August 2, 2022. URL: <https://nysba.org/app/uploads/2022/10/20221020-Rules-of-Professional-Conduct-as-amended-6.10.2022.pdf> (дата звернення: 24.10.2022).
4. The Model Rules for Lawyer Disciplinary Enforcement: were adopted by the American Bar Association House of Delegates on August 8, 1989, and were subsequently amended on August 12, 2002. URL: https://www.americanbar.org/groups/professional_responsibility/resources/lawyer_ethics_regulation/model_rules_for_lawyer_disciplinary_enforcement/ (дата звернення: 24.10.2022).
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27.